

Inspiratiefiche

Gezondheid, ongelijkheid en
maatschappelijke kwetsbaarheid

Over beleidsgrenzen heen samenwerken aan een betere gezondheid in je gemeente

Gezondheid is een basisrecht. Voor iedereen. Helaas zien we in Vlaanderen en België aanzienlijke socio-economische gezondheidsverschillen. Mensen in een maatschappelijk kwetsbare situatie hebben een verminderende levenskwaliteit en -verwachting. En dat gaat verder dan louter op het gezondheidsvlak. Denk maar aan een negatieve impact op bijvoorbeeld onderwijskansen en arbeidsparticipatie.

Het is duidelijk: gezondheid en sociaal-economische status gaan hand in hand. Gaat het sociaal-economisch minder goed met jou, dan heeft dat een impact op je gezondheid en omgekeerd. Gelukkig kan je als lokaal bestuur die negatieve gezondheidsspiraal helpen doorbreken. Hoe? Zorg voor een gelijkwaardige kwaliteit en toegang tot preventieve gezondheidsacties en gezondheidszorg. En creëer zo tegelijkertijd meer welzijn voor al je inwoners en meer welvaart voor je gemeente of stad.

Maar hoe begin je hieraan? Met deze inspiratiefiche geeft het Logo je een duw in de rug. Ontdek hoe strategische keuzes in gezondheidsbeleid, volgens het principe van Health in All Policies, de levenskwaliteit van mensen in een kwetsbare situatie fors kunnen opkrikken.

Wat cijfers zeggen?

Hoe gaat het echt met de gezondheidsongelijkheid in ons land? Hoe groot zijn de verschillen? Het is niet altijd makkelijk om hier de vinger op te leggen. Een blik op de cijfers, schept meer duidelijkheid.

33%

33 procent van de Vlaamse bevolking van vijftien jaar en ouder heeft een laag niveau van **gezondheidsvaardigheden**. Zij beschikken niet over voldoende vaardigheden om geïnformeerde beslissingen te nemen over hun eigen gezondheid.

12,2 procent van de Vlaamse bevolking loopt een **risico op armoede of sociale uitsluiting**.

12,2%

4,9%

4,9 procent van de Belgische bevolking stelt gezondheidszorg uit vanwege **financiële redenen**. Voor personen met een armoederisico gaat het om 14,9 procent.

37,5 procent van de Belgen met een risico op armoede heeft een **negatieve inschatting** van de eigen gezondheid.

37,5%

50,2%

50,2 procent van de Belgen met een risico op armoede of sociale uitsluiting eet **dagelijks fruit**, tegenover 63,6 procent zonder dit risico. 62,8 procent van de personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting eet dagelijks **groenten**, tegenover 83,6 procent zonder risico.

In 2020 lag de **levensverwachting** van mannen met de laagste sociaal-economische status (SES) 9,3 jaar lager dan mannen met de hoogste SES. Bij de vrouwen is het verschil 6,3 jaar.

9,3 jaar

Welke winst maak je door gezondheid te integreren in het lokaal armoedebeleid?

De cijfers spreken boekdelen: gezondheidsongelijkheid is een pijnlijke realiteit in ons land. En die moet worden aangepakt. Door gezondheid te integreren in je lokaal armoedebeleid, kan je de algemene levenskwaliteit van mensen in een kwetsbare situatie fors verbeteren.

Winst door gezondheidsvaardigheden te verbeteren

Met een uitgebreid en betaalbaar **preventieaanbod** zet je al grote stappen vooruit om de gezondheidsongelijkheid in je stad of gemeente te verminderen. Versterk daarom de **gezondheidsvaardigheden** van mensen in een kwetsbare situatie door te werken rond specifieke thema's zoals beweging, gezonde voeding, mondzorg, mentale veerkracht ... Gezondheidsvaardige burgers kunnen gezondheidsinformatie kritisch beoordelen en kunnen **zelf gezonde beslissingen maken**. Dit in combinatie met een gezonde leefomgeving en gelijke kansen in het onderwijs, werk en wonen resulteert in minder armoede en minder gezondheidsongelijkheid.

Winst door een gezonde publieke ruimte en leefomgeving te creëren

Voor mensen in een **maatschappelijk kwetsbare situatie** kan een groene omgeving echt het verschil maken. Leden van verenigingen waar armen het woord nemen, wijzen nadrukkelijk op het belang van natuur en groene ruimten, zowel voor kinderen als volwassenen. Een toegankelijke, inclusieve en beweegvriendelijke leefomgeving nodigt uit tot **beweging en ontmoeting**. Met een sterkere **sociale cohesie** en minder eenzaamheid als gevolg.

Winst door te investeren in de bestaanszekerheid van je inwoners

De bestaanszekerheid van je inwoners garandeer je door te **investeren in huisvesting, werkgelegenheid en opleidingen, gelijkekansenbeleid, sociale dienstverlening, gezonde voedselzekerheid en psychosociale ondersteuning**. Al deze factoren dragen bij aan gezonde inwoners. En die hebben meer kans op een succesvol educatief onderwijstraject en een actieve deelname aan de arbeidsmarkt.

Winst door een positieve beeldvorming

Door te werken aan het verkleinen van de gezondheidsverschillen in jouw gemeente, **profileer je je als een gezonde, zorgzame en inclusieve gemeente**. Een gemeente waar de inwoners trots op kunnen zijn en waar er vertrouwen is in het lokale bestuur.

Winst door het behalen van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen

Een geïntegreerde aanpak helpt om de Sustainable Development Goals (SDG's) van de World Health Organization (WHO) te behalen. Met name **SDG 1** – “het beëindigen van armoede overal en in al haar vormen –, **SDG 3** – “verzekeren van een goede gezondheid en welzijn promoten voor alle leeftijden” en **SDG 10** – “ongelijkheid verminderen”. Verder draag je met een geïntegreerde aanpak ook je steentje bij aan de Vlaamse gezondheidsdoelstellingen.

Foto Marc Wallican - W13

Wat is jouw rol als lokaal bestuur?

Neem als lokaal bestuur de regierol op

Achter de huidige gezondheidsongelijkheid **schuilt een bredere en complexere ongelijkheid** die ook sociaal en maatschappelijk van aard is. Daarom, om gezondheidsverschillen te kunnen aanpakken, is het belangrijk om ook die complexere ongelijkheid onder handen te nemen. Hiervoor moeten we breder gaan dan gezondheid en het beleidsterrein zorg. Samenwerken over de verschillende sectoren heen, volgens het principe van Health in All Policies, is de boodschap. Enkel samen kom je tot een **duurzame langetermijnvisie- en financiering**, waarin zorgkosten verminderen en middelen efficiënt gebruikt worden.

Hierin ligt een belangrijke rol weggelegd voor de lokale besturen. Neem als lokaal bestuur de regie in handen en ga **samenwerkingen aan met burgers, professionals en beleidsmakers uit verschillende beleidsdomeinen**.

“Om sociale gezondheidsongelijkheid aan te pakken, moet een samenhangend beleid gevoerd worden dat inzet op verschillende maatschappelijke determinanten van ongelijkheid.

Beleidsmaatregelen gericht op persoonlijk gedrag en levensstijl zijn dan aanvullend bij maatregelen rond inkomenszekerheid, toegankelijke zorg, gezonde woonomgeving, werk- en arbeidsomstandigheden, sociale cohesie, onderwijs...”

— SARWGG, advies nieuwe Vlaamse gezondheidsdoelstelling

Breng Proportioneel Universalisme in de praktijk

Wil je echt resultaat, dan is het belangrijk dat al je acties en methodieken zijn afgestemd op de specifieke noden van mensen in een kwetsbare situatie. Anders loop je het gevaar dat je acties de gezondheidsongelijkheid net in stand houden of vergroten. Handel dus volgens het principe van **Proportioneel Universalisme**: ga voor een universele benadering van gezondheid en gezondheidsverschillen, maar besteed **extra aandacht aan de noden, drempels en krachten van mensen in een maatschappelijk kwetsbare situatie**. Leer hen kennen, bereiken en werk met hen samen.

Hoe je dat doet? Door bijvoorbeeld **outreaching** te werk te gaan. Bij deze aanpak nemen professionals zelf het initiatief om mensen in een kwetsbare situatie op te zoeken en hulp aan te bieden. Je ontmoet de doelgroep in hun **vertrouwde omgeving**, waardoor je de leefwereld en de noden van je doelgroep beter leert kennen. Een andere methode is **participatief werken en co-creatie**. Je betreft de doelgroep bij **behoeftebevestigingen**, breng hun problemen in kaart en laat hen projecten **mee evalueren**.

Aan de slag met **Proportioneel Universalisme**? In deze [inspiratiegids](#) reikt Gezond Leven je tien praktische werkwijzen aan om Proportioneel Universalisme in de praktijk te brengen.

Zet in op een zorgzame buurten

Door in te zetten op zorgzame en gezonde buurten, met een gezonde publieke ruimte, verbeterde en toegankelijke hulpverlening en integrale zorg op maat, werk je aan de fysieke gezondheid en mentale veerkracht van je inwoners. Heb hierbij extra oog voor de kwetsbare wijken in je stad of gemeente.

In zorgzame buurten is er een combinatie van **informele** – zelfzorg, mantelzorg, burenhulp of vrijwilligerswerk-, en **formele of professionele zorg**. Hiernaast werken welzijn- en zorgpartners samen met **partners uit andere sectoren**, zoals huisvesting, ruimtelijke ordening, jeugd en cultuur.

Waarom deze mix belangrijk is? Voor de vroegdetectie van kwetsbare mensen, de preventie van gezondheidsongelijkheid en de ondersteuning van informele zorgverleners. Bovendien ontstaat er in zorgzame buurten meer ruimte voor **participatie en ontmoeting**, wat zorgt voor een **sterkere sociale cohesie**, solidariteit en **minder eenzaamheid**.

Volg het 7-stappenplan naar een lokaal gezondheidsbeleid

Voor een effectief gezondheidsbeleid dat iedereen betreft is meer nodig dan enkel losse acties. Wil je **blijvende impact**, dan heb je een **integrale visie** op middellange en lange termijn nodig die verankerd zit in het lokaal gezondheidsbeleid. Dat vraagt wat inspanning, maar gelukkig sta je er niet alleen voor. Laat je inspireren door de succesfactoren voor een gezonde gemeente en het 7-stappenplan naar een lokaal gezondheidsbeleid. Bovendien geef je via de Gezonde Gemeente Matrix je beleid concreet vorm volgens **vier preventiestrategieën**: educatie, omgevingsinterventies, afspraken en regels, en zorg en begeleiding.

Maar hoe pas je dit alles nu precies toe op je eigen beleid? De procesbegeleiding van je Logo helpt je bij de opmaak, uitvoering en evaluatie van je lokaal gezondheidsbeleid.

Hoe kunnen beleidsmedewerkers van lokaal sociaal beleid samenwerken om gezondheidsongelijkheid te verkleinen?

Samen met de gezondheidsambtenaar is het jouw doel om een lokaal gezondheidsbeleid te realiseren voor iedereen, met extra aandacht voor inwoners in een maatschappelijk kwetsbare samenleving. Maar wat kan de gezondheidsambtenaar nu concreet voor jou betekenen? Wat zijn jullie gemeenschappelijke doelstellingen?

Ter inspiratie geven we hieronder een **voorbeeld voor je meerjarenplan 2026-2031**. Met heel wat gedeelde doelstellingen tussen armoedebeleid en gezondheid.

Strategische doelstelling

Via een domeinoverstijgende aanpak streven we naar gelijke gezondheidskansen voor iedereen. Met extra aandacht voor de participatie van kwetsbare groepen. Volgens het principe van proportioneel universalisme richt ons beleid zich op alle burgers, maar met een verschillende intensiteit voor bepaalde doelgroepen.

Operationele doelstelling 1

We zetten deze legislatuur in op de bevordering van gezondheidsvaardigheden van alle inwoners, met extra aandacht op mensen in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Intermediairs zoals hulpverleners uit de gezondheids- en welzijnssector spelen hierbij een prominente rol.

Acties:

- We organiseren **workshops en infosessies** rond preventieve gezondheidsthema's **op maat van maatschappelijk kwetsbare mensen** in buurthuizen, lokale dienstencentra, scholen, wijkgezondheidscentra, huis van het kind, OCMW...
 - Met de verteltassen bevolkingsonderzoeken sensibiliseren we kwetsbare groepen rond de verschillende bevolkingsonderzoeken (dikkedarmkanker, baarmoederhalskanker en borstkanker). We gaan in een vertrouwde omgeving in dialoog binnen de doelgroep van het bevolkingsonderzoek.
 - We organiseren interactieve sessies rond gezonde voeding en beweging voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare situatie. De sessies spelen in op hun leefwereld en hun vragen.
 - Via Demowoning Gezond (t)Huis ontdekken bezoekers via een rondleiding op welke manier ze kunnen zorgen voor een gezond binnenmilieu. De methodiek beschikt over didactisch materiaal geheel toegankelijk voor kansengroepen.

- We zetten in op alcohol- en drugspreventie bij jongeren met een migratieachtergrond via het educatieve pakket over de grens.
 - Via het spel Wegwijs in de zorg en gezondheid krijgen spelers vanaf zestien jaar met lage gezondheidsvaardigheden inzicht in het gezondheidssysteem en in hun gezondheidsrechten. Ook komen ze te weten waar ze terecht kunnen met hun vragen.
 - We informeren over de betalingsopties bij de tandarts met de materialen van Gezonde mond.
- We gaan aan de slag met het GELO+ train-de-trainerspakket. Zo stimuleren we zorg- en welzijnsprofessionals en –organisaties om **gezondheidsvaardige eerstelijnsorganisaties** te worden. Medewerkers leren gezondheidsvaardigheden te herkennen in de praktijk en krijgen allerlei communicatiestrategieën aangereikt om op een laagdrempelige manier te communiceren. Hiernaast is er ook een beleidsmodule dat inzoomt op samenwerkingen bij de begeleiding van lage gezondheidsvaardigheden en gezondheidsvaardigheden duurzaam implementeren in de dagelijkse werking van zorg- en welzijnsorganisaties.
 - We dienen samen met eerstelijnszorgpartners en het Logo een dossier in voor het project Bewegen op Verwijzing of continueren de bestaande werking. Met professionele coaching en een beweegplan helpen we mensen met een gezondheidsrisico op weg naar een actiever leven.
 - Met Halt2Diabetes zetten we in op het opsporen van personen met een verhoogd risico op diabetes type 2 en hart- en vaatziekten. Bovendien begeleiden we hen zo naar een gezonde leefstijl om dit risico aan te pakken.

Operationele doelstelling 2

Ons lokaal bestuur zet in op een gelijkekansenbeleid. Daarom verbeteren we de toegankelijkheid van het gezondheidsaanbod door het af te toetsen aan de 8 B's en het principe van proportioneel universalisme. We gaan hiervoor onder andere outreachend en participatief te werk. Een stevig netwerk van intermediairs helpen ons om specifieke doelgroepen te bereiken en ermee aan de slag te gaan.

Acties:

- We maken het lokaal gezondheidsaanbod toegankelijker voor de doelgroep die we beogen. Hiervoor gaan we aan de slag met de checklist toegankelijkheid met de 8 B's.
- We organiseren projecten op school voor gezonde maaltijden en pakken zo de problematiek van lege en ongezonde brooddozen aan.
- We controleren de directe woonomgeving van ouderen op toegankelijkheid en valkuilen. Een toegankelijk publieke ruimte nodigt uit tot meer beweging en ontmoeting. In dit kader organiseren we ook een succes- en knelpuntenwandeling in de buurt. Meer weten? Lees ook de inspiratiefiche over gezondheid en leefomgeving.
- We breiden het kansentariaf van de UITpas uit naar het lokaal sport- en bewegingsaanbod.

- In het kader van leders mond gezond stimuleren we vrijwilligers en professionals die werken met mensen in armoede of in een maatschappelijk kwetsbare situatie om een opleiding tot mondzorg te volgen. Zo kunnen zij hen op een geïnformeerde en gerechte manier naar de lokale tandarts begeleiden.
- We organiseren samen met het Logo een **netwerkmoment** voor lokale gezondheidswerkers, zorg- en hulpverleners, welzijnswerkers en armoedeorganisaties... Met als centrale insteek **gezondheidsbevordering en ziektepreventie** voor mensen met een maatschappelijk kwetsbare achtergrond.
- We installeren een gezondheidskiosk in de meest kwetsbare wijken. Inwoners kunnen hier terecht voor workshops en vragen rond hun gezondheid, advies van een diëtiste, een 'beweeg op verwijzing'-coach, een tabakoloog, een health community worker ...

Met Logo naar een Gezonde Gemeente

Belangrijkste boodschap? Voor effect op lange termijn sla je best de handen in elkaar met andere beleidsdomeinen. Logo helpt je de brug te maken. Onze medewerkers ondersteunen jouw lokaal bestuur met de tools van de kadermethodiek Gezonde Gemeente. Ondersteuning nodig bij de opmaak, uitwerking en evaluatie van een integraal en kwaliteitsvol lokaal preventief gezondheidsbeleid? Contacteer dan jouw Logo.

COLOFON

Inspiratiefiche Gezondheid, ongelijkheid en maatschappelijke kwetsbaarheid

Deze publicatie is een realisatie van de Vlaamse Logo's met de steun van de Vlaamse overheid, geïnspireerd op de Inspiratiegidsen voor een integraal gezondheidsbeleid van het Vlaams Instituut Gezond Leven vzw.

Auteur

Faber Pennings

Verantwoordelijke uitgever

Vlaamse Logo's
Nico Carpiou
Logo Antwerpen vzw,
Jodenstraat 44
2000 Antwerpen

© 2024, Vlaamse Logo's,
Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor educatieve, pedagogische en sociale doeleinden die geen commercieel oogmerk hebben, mag al het materiaal vrij gebruikt worden mits correcte bronvermelding van deze publicatie.